

1. Архів ОУН у м. Києві. – Розсип. – Завваження до спогадів Данила Шумука, в зв'язку з запискою Кременя з дня 29 березня 1974 року, проведеною на засідання ПУН 6–7 квітня цього ж року.
2. Архів ОУН у м. Києві, ф. 1, оп. 2, спр. 309, арк. 6–10. Записка чис. 5. До справи Осипа Зінкевича. Друк книжки Данила Шумука.
3. Там само, ф. 1, оп. 2, спр. 309, арк. 21–22. Записка чис. 11. До справи Осипа Зінкевича. Деморалізування членства.
4. Там само, ф. 1, оп. 2, спр. 309, арк. 58–59. Заява О. Зінкевича на 8-му ВЗУН.
5. Забілий Р. Як КГБ “дописував” спогади повстанців [Електронний ресурс] / Руслан Забілий. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/columns/2011/03/15/31535/>.
6. Зінкевич О. Про спогади Данила Шумука і “всезнаюче” КДБ [Електронний ресурс] / Осип Зінкевич. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/columns/2011/03/18/32265/>.
7. Шумук Д. За східним обрієм: спомини / Данило Шумук. – Париж ; Балтимор : Смолоскип, 1974. – 447 с.

В статтє рєчє идєт об инцидєнтє в средє украинской националистической диаспоры вокруг печати издательством “Смолоскип” мемуаров диссидента Данилы Шумука “За восточным горизонтом”, что стало причиной нарастающей конфронтации между представителями Провода ОУН (м) и “Смолоскипа”.

На основании исследованных материалов можно утверждать, что ситуация, сложившаяся в связи с публикацией книги Д.Шумука, повлекла за собой выход О.Зинкевича из состава ПУН, о котором было объявлено на VIII ВЗУН; фактический разрыв между “Смолоскипом” и ОУН (м); приобретение “Смолоскипом” (как журналом, издательством и информационной службой) независимости; дальнейшую открытую конфронтацию между “смолоскиповцами” и их оппонентами из ПУН. Основными причинами этого были постоянные упреки генерального судьи ОУН (м) Зиновия Кныша в адрес главы “Смолоскипа” Осипа Зинкевича, в которых говорилось о его вредительской деятельности, космополитизме и непрофессионализме, а также деморализации им членов ОУН (м); подделка советскими органами госбезопасности мемуаров Д.Шумука, дезориентировавшая издательство “Смолоскип”; цензурная политика генерального судьи ОУН (м) З.Кныша.

Ключевые слова: “Смолоскип”, диссиденты, диаспора, самиздат, ОУН (м).

The article touches upon the incident among Ukrainian nationalist diaspora as to “Smoloskyp” Publishing House dissident D.Shumuk’s memoirs “In the eastern horizon” that caused the growing confrontation between the Provid of the OUN (m) and “Smoloskyp”.

Based on research materials it can be confirmed that the situation, which arose in connection with the publication of D.Shumuk’s book caused secession of O.Zinkevych from the PUN, which was announced on VZUN VIII, the actual breaking off between “Smoloskyp” Publishing House and the OUN(m), acquiring by “Smoloskyp” Publishing House (as a magazine, publishing house and information services) independence, further open confrontation between the representatives of “Smoloskyp” Publishing House and their opponents from PUN. The main reasons were constant accusations of OUN general judge Z.Knysh to the leader of “Smoloskyp” O.Zinkevych, which touched his wrecking activities, cosmopolitanism and nonprofessional activity, demoralization by him members of the OUN (m), forging D.Shumuk’s memoirs by Committee of State Security that dizoriented “Smoloskyp” Publishing House; censorial policy of OUN general judge Z.Knysh.

Keywords: “Smoloskyp”, dissidents, diaspora, samvydav, OUN (m).

УДК 282:314.7

ББК 63.3

Алла Горбенко

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИЦІЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ЩОДО ЯВИЩА МІГРАЦІЙ ЗА ОСНОВНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ДОКУМЕНТАМИ СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ

Стаття розглядає найбільш важливі соціальні документи Католицької церкви, що торкаються теми міграцій, починаючи зі Святого Письма й закінчуючи документами Папської Ради душпастирської опіки над мігрантами й подорожуючими, й аналізує, як у згаданих документах трактувалося поняття міграцій та як формувалася позиція Святого Престолу щодо них.

Ключові слова: Католицька церква, міграції, соціальні документи.

Соціальним ученням називають комплекс принципів і директив Католицької церкви, спрямованих на вирішення соціально-політичних та економічних проблем люд-

ства. Безумовно, його елементи були присутні в усій християнській традиції, починаючи зі Святого Письма й творів отців церкви. Однак поняття соціальної доктрини, у порівнянні з тисячолітньою історією церкви, сформувалося досить недавно. Запровадив його Папа Іван XXIII в Апостольській Конституції “*Mater et Magister*” у 1963 р. [14]. Не заглиблюючись у детальний філософсько-теологічний аналіз поняття соціальної доктрини, зупинимося лише на визначенні, яке їй дав Іван Павло II. Він наголошував, що соціальна доктрина не є “третім шляхом” між ліберальним капіталізмом і марксистським колективізмом, а чітким формулюванням висновків і результатів уважного розмірковування над складною реальністю існування людини. Вона не пропонує економічних, політичних програм чи систем, не демонструє преференцій до одних чи інших, а виступає на захист людської гідності, прав людини, справедливості, за що понтифік називає її “експертом з людяності” [12].

Актуальність теми дослідження зумовлена, насамперед, перетворенням імміграції на невід’ємну та структурну характеристику сучасної Європи, збільшенням релігійної різноманітності суспільства в традиційно католицьких країнах, наприклад в Італії, що не залишилося поза увагою такого важливого суспільного інституту, як Католицька церква, про що свідчить її активна харитативна та духовна допомога іммігрантам. Предметом дослідження виступає соціальне вчення церкви та відображена в ньому позиція щодо міграційних явищ.

Мета нашої статті – проаналізувати, який історичний шлях пройшло формування цієї позиції. У процесі дослідження постали такі завдання: вивчити основні документи Святого Престолу, праці деяких італійських дослідників і охарактеризувати бачення Католицькою церквою такої суспільно важливої проблеми, як міграції. Зазначимо, що, оскільки тема діяльності церкви серед мігрантів набула популярності недавно, узагальнюючих монографій ще не створено, проте ця проблематика знаходиться в центрі уваги багатьох італійських учених, таких як дослідники соціальної доктрини професор Д.Манцоне й А.Паганіні, керівник Центру вивчення і дослідження еміграції (м. Базель) Д.Г.Тасселло, історик М.Санфіліппо, автори-біблісти А.Фумагаллі та Г.Бентольйо, професор канонічного права кардинал В. де Паоліс та інші. Серед українців тему вивчає священник, монах-студит, доктор богослов’я Юстин Бойко.

Так само, як і соціальні питання, проблема міграцій присутня в соціальному вивченні ще із часів раннього християнства, яке називають релігією мігрантів. Звичайно, першоджерелом усіх постулатів церкви виступає Біблія. Досвід міграцій, досвід бути чужинцем, досвід відчуження, прийняття, страху перед іншістю – усе це присутнє у Святому Письмі від першої до останньої сторінки. В Євангеліє часто зустрічається образ Христа – іноземця або епізоди зустрічей Ісуса з іноземцями. Теологи, переважно зарубіжні, здійснили чимало досліджень щодо прочитання Біблії в контексті міграцій. І хоча філософсько-теологічні аспекти не є предметом нашого дослідження, але, щоб проілюструвати витоки положень, якими керується Католицька церква у своїй діяльності серед мігрантів, наведемо кілька спостережень, які виділяють дослідники цього питання. Бібліст Габріеле Бентольйо приходять до висновку, що пізнання Бога – це історичний процес, який має характер відчуження, тобто Бог, щоб дати можливість людям пізнати себе, постає чужинцем [7, с.291–301]. Архієпископ Гаetano Бонічеллі зазначав, що Біблія на фундаментальне запитання, “ким є мігранти: братами чи іноземцями?”, відповідає тезою про рівність усіх перед Богом, а в основу відношення до іммігрантів закладає постулати про ставлення до ближнього, до страждущого, дотримання яких і є мірилом буття людини як справжнього християнина [5, с.290].

Однак стрімке й системне формування поглядів Католицької церкви на міграційні явища розпочалося наприкінці XIX – на початку XX ст. Саме тоді, коли внаслідок промислового перевороту відбувся “вибух” міграційних рухів в їх сучасному розумінні. В історії формування міграційного вчення Католицької церкви вчені виділяють два за-

вершені етапи й початок третього, сучасниками якого ми є. Перший період розпочинається приблизно в останній третині XIX ст., коли зі створенням національних держав Європа стає театром війн, які приносять кризу, голод, різного роду зловживання й експлуатації, що спричиняє масову міграцію європейців, в основному католиків, до Південної та Північної Америки, де переважав протестантизм. За папства Лева XIII (1879–1903) церква усвідомлювала необхідність утрутитися й діяти. Хоча, як зазначають дослідники, на цьому етапі її дії та заходи були прагматичними, невпевненими, фрагментарними й непослідовними [11]. З розгортанням католицьких місій серед мігрантів-католиків актуальності набуло питання міжконфесійного та міжрелігійного діалогу, яке піднімає у своїй апостольській конституції Лев XIII “*Orientalium dignitas*” (1894), наголошуючи на необхідності бути уважними до духовної спадщини та структурних особливостей інших церков [13].

Понтифікат Пія X (1903–1914), на думку Д.Г.Тасселло, характеризувався організаційним поштовхом до опіки над мігрантами. З 1912 р. у складі реорганізованої Римської курії одній секції доручалися справи емігрантів. У 1914 р., коли кількість емігруючих з Італії досягнула 900 тис. осіб, цифри, яка з того часу більше не повторювалася в її історії, Консигоріальна Конгрегація видала документ “*Decreto Ethnografica*”, який установлював спеціальну програму мовної, культурної та пастирської підготовки клеру для роботи серед емігрантів. За часів Бенедикта XV (1914–1922) вийшов Декрет “*Magni semper*”, що врегульовував призначення священнослужителя для емігрантів, а в 1920 р. була введена посада Прелата для італійської еміграції, яка проіснувала до 1952 р. [3]. Під час Першої світової війни чисельність емігрантів зменшилася, але війна призвела до ще більш драматичного явища в Європі – збільшення кількості біженців. За словами Івана Павла II ціле XX ст. стало “століттям біженців”, що є однією з найважливіших проблем нашого часу [13].

У міжвоєнний період виникнення нових політичних режимів, таких як націонал-соціалізм, фашизм, франкізм і більшовизм, створило складну “делікатну” ситуацію для самоствердження Церкви. Але Католицька церква, все одно, приділяла особливу увагу проблемам біженців. Прикладом став визначний жест Папи Пія X, який надав власну резиденцію в Кастел Гандофоло (*Castel Gandolfo*) для прихисту біженців-католиків з Вірменії. Також при Святій Конгрегації була створена особлива “секція” для східних церков [3]. Енцикліка Пія XI “*Quadragesimo anno*” не лише відображає погляди Папи на проблеми праці та робітників, а й пояснює причини еміграції, серед яких “безлад та несправедливий дисбаланс, коли багатства націй є зосередженими в руках нечисленних приватних осіб, які керують світовим ринком відповідно до власних потреб” [3].

Завершення Другої світової війни сприяло відновленню міграційних рухів. І у формуванні християнського католицького вчення щодо міграцій розпочався другий період. У цей час не тільки збільшується кількість мігруючих, а й з’являються нові напрями міграційних потоків. Тогочасний голова Католицької церкви Папа Пій XII (1939–1958) виявив здатність оцінити міграційні явища з погляду їхньої багатозначності в Апостольській Конституції “*Exsul Familia*” (1952). У ній підсумовується досвід та окреслюється необхідність дій відповідно до вимог часу. Нагадаємо, що тоді значна частина європейців перебувала в статусі біженців чи емігрантів. Цей документ був дуже своєчасним, актуальним та одразу отримав друге ім’я “*Magna Charta*” міграційного душпастирства. Аналізуючи соціальний, політичний, демографічний, економічний, релігійний і моральний аспекти міграцій, понтифік підтвердив право людини емігрувати туди, де є можливість працювати, наголосив на потребі захисту права на об’єднання родини та на необхідності залучення національних і міжнаціональних структур для надання допомоги мігрантам. Обмеження права на еміграцію та різного упередження щодо емігрантів різко засуджувалися [13]. “*Exsul Familia*” – це документ, що зобов’язував, спонукав до дії, мав, на думку кардинала Велазіо де Паоліса, характер канону [11].

Заповнював прогалину в тогочасному церковному канонічному праві щодо такого складного й неоднозначного явища, як міграції. Основна частина документа присвячена історії діяльності церкви серед мігрантів. Нормативна частина менша за обсягом, але має особливе значення для формування того, що надалі буде названим міграційним душпастирством. Особливо наголошувалося в документі, що мігрантам має надаватися така ж духовна опіка, як і місцевим християнам [11]. Також “*Exsul Familia*” говорить і про емігрантів східного католицького обряду, у тому числі й українців греко-католиків [1]. Отже, ця конституція підтвердила природне право людини на еміграцію, універсальне призначення благ планети, визначила орієнтацію на справедливий та оптимальний розподіл багатств світу.

Незважаючи на всю прогресивність цього документа, душпастирська опіка над мігрантами доручалася конгрегації з Римської курії, що залишало мало місця для ініціатив єпископам в окремих єпархіях [13]. Також учені зазначають, що на цьому етапі міграційне душпастирство визначалося як тимчасове й призначалося “на випадок надзвичайної ситуації”. А термін дії такого душпастирства обмежувався лише двома поколіннями: для батьків-емігрантів та їхніх дітей, а для третього покоління вже передбачалося звичайне душпастирство (як для інтегрованих членів місцевих християнських общин) [11].

Папа Іван XXIII (1958–1963) звертається до проблеми міграцій у першій своїй Енцикліці “*Ad Petri cathedram*” (1959), у якій наголошує на необхідності об’єднання родин мігрантів для їх повноцінної духовної опіки. Вивчати причини міграцій закликає в Енцикліці “*Pasem in terris*” (1963) [3]. Церква наполягає на необхідності припинення примусових переселень, наголошує на потребі того, що іммігранти не повинні жити в гето, а мають інтегруватися до нового суспільства. Так, в одній із своїх промов Іван XXIII називає обов’язком іммігранта докладати зусиль, щоб подолати спокусу ізолюватися й знайомитися із цінностями та культурою суспільства, яке приймає його, й, одночасно, привносити власні цінності в цю культуру [13].

Лише нова еклезиологія Другого Ватиканського собору (1962–1965) запропонувала нове бачення міграцій: не як надзвичайного явища, схожого до катастроф чи катаклізмів, а як звичайного, природного переміщення людей, що сприятиме залученню місцевих церков до міграційного душпастирства. У цей час міграції європейців стабілізувалися й на перше місце виходять міграційні потоки з країн “третього світу”. Тому увага Католицької церкви починає зміщуватися в бік феномену імміграції [13]. Також розвиток сучасних видів транспорту приводить до вибуху масового туризму та паломництва. А це, у свою чергу, вимагало розширення поля міграційного душпастирства й осучаснення його методів. “Сьогодні рухомості сучасного світу повинна відповідати і рухомість церкви”, зазначав в одному зі звернень Папа Павло VI в 1973 р. [3]. Другий Ватиканський собор говорить про міграції в різних документах. Так, Декрет “*Cristus Dominus*” розглядає поняття “мігрант” з точки зору соціології та дає його класифікацію, виділяючи біженців, вигнанців, студентів-іноземців, сезонних робітників тощо [4]. Єпископи визнаються відповідальними за пастирство серед мігрантів.

Виконавчими документами прогресивних ідей Собору стали лист *motu proprio* Папи Павла VI (1963–1973) “*Pastoralis migratorum cura*” та Інструкція “*De pastoralis migratorum cura*”, які обидва вийшли в 1969 р. і впорядковують увесь матеріал щодо міграційного душпастирства. У них ще раз наголошується, що іммігранти мають власну культурну та духовну спадщину, яку необхідно поважати й надати душпастиря їхньої національності та мови. В цих документах феномен міграцій людства постає в новому світлі – як комплекс прав й обов’язків. Наприклад, права на еміграцію та обов’язку робити внесок у розвиток країни, яка приймає іммігранта [15]. Але, нагадаємо, що в них ішлося лише про мігрантів католиків і про екстрене душпастирство, на час, поки мігрант не стане повноцінним членом місцевої церкви. Також, згідно з листом *motu proprio* Павла VI “*Apostolicae caritatis*” (1970), була створена Папська рада в справах мі-

грантів [11]. 26 травня 1978 р. рада видала документ “Chiesa e mobilità umana”, у якому аналізує глобалізаційні процеси у світі, що, за словами авторів, роблять його малим, таким, ніби “все людство живе в одному селищі”. Визначає завданням церкви надихати все соціальне життя людства, а у світі міграцій відновлювати мир, який базується, як підкреслював Іван XXIII у “Pacem in terris”, на правді, справедливості, милосерді та свободі [2, с.207]. Також у документі аналізується різноманітність причин і наслідків міграцій, наголошує на великому значенні культурної спадщини мігрантів, визначає відповідальність церкви, яка приймає іммігрантів і відповідальність церкви, яку вони залишають на Батьківщині [2, с.209–213].

Д.Г.Тасселло зазначає, що принаймні на початках діяльність церкви, зокрема в Італії, зосереджувалася в основному на організаційно-дисциплінарному рівні. Хоча були здійснені спроби досліджень феномену типу “Проблема еміграції” (червень 1962), “Каталог пастирства серед мігрантів” (березень 1966), у яких аналіз явища й популяризація теми еміграції є першими малими прикладами соціологічних і пасторальних, теологічних досліджень, беручи до уваги факт, що були вони створені в той час, коли згадані галузі науки ще не займалися цією проблемою [3].

Особливої актуальності набула проблема міграції в часи понтифікату Івана Павла II (1978–2005). “У Церкві ніхто не є чужинцем і Церква не є чужа нікому і ніде”, – проголошував він у Зверненні з нагоди міжнародного дня мігранта в 1995 р. [13]. Починаючи з 80-х років, акцент різко зміщується на проблему імміграції. Інтерес церкви, перш за все в Італії, повністю завойовують іммігранти. Нові приїжджі розглядаються, в основному, під кутом бідності. Як пише отець Бруно Міолі з Фундації “Мігрантес”, акцент падає на милосердя як відповідь на надзвичайність ситуації, включаючи заходи першої невідкладної допомоги, які здійснюють численні церковні та релігійні організації, особливо мережа “Карітас” [3].

В оновленому Кодексі Канонічного права Латинської церкви (1983) і в Кодексі канонів Східних церков (1990) виокремлюється спеціальне душпастирство, практикування якого гарантуватиме всередині церкви “єднання в різноманітності” і втілення її універсальності (католицизму). З прийняттям Кодексу в 1983 році міграційне душпастирство було вперше включено до канонічного законодавства. І хоча в ньому немає окремо присвяченого міграціям розділу, перечитуючи норми, не важко відтворити позицію Католицької церкви щодо цієї проблеми, її орієнтири та натхнення стосовно його вирішення. А саме там перераховуються особи, які потребують спеціального душпастирства (емігранти, біженці, подорожуючі, кочові народи тощо) – кан. 568; обов’язком єпископа є забезпечити мігрантів єпархії священнослужителем, який володіє їхньою мовою – кан. 383, передбачається створення нових спеціальних структур, наприклад персональних прелатур – кан. 294–297, створення посади єпископського вікарія – кан. 476, персональних парафій – кан. 518, введення посади капелана – кан. 564; дозволяється допуск іноземного священника до літургійного служіння Євхаристії та інших таїнств у місцевих храмах [6, р.56]. Не менш важливими є норми про права й обов’язки вірян. Загалом новий Кодекс представив канонічно-юридичний переклад еклезіології Другого Ватиканського собору.

22 жовтня 1983 року Святий Престол опублікував документ “Carta dei diritti della famiglia”, адресований урядам, міжнародним і міжурядовим організаціям, родинам та всім християнам загалом. Останній дванадцятий розділ документа присвячений родинам мігрантів. Саме він констатує їхнє право на особливий захист і підтримку з боку церкви та громади для полегшення інтеграції до нового суспільства, на благо якого працюють мігранти. Наголошується на праві об’єднання родини мігранта й на право біженців отримувати допомогу від громадських організацій, на праві створення родини, отримання освіти дітьми іммігрантів. І, як зазначає доктор теології Пітер Еліот, згаданий документ випередив на два роки ініціативу Об’єднаних Націй у цьому правовому полі [6, р.117–118].

У своїх численних заходах Папа Іван Павло II не раз виступав на захист біженців, трудових мігрантів та їхніх родин. Так, у пунктах 46, 77 Апостольського повчання "Familiaris consortio" (ст. 46, 47) і в Енцикліці "Laborem exercens" (ст. 23) пише, що сім'ї іммігрантів повинні в церкві знаходити Батьківщину, а обов'язком церкви, у свою чергу, є звернення до громадської свідомості та наголошення на тому, що мігранти повинні отримувати гідну платню за свою працю, їхні сім'ї мають бути якомога швидше об'єднані, а дітям надана можливість професійного навчання й працевлаштування за професією [10, с.128].

Наприкінці 80-х – на початку 90-х років посилюється тенденція розширення мережі зв'язків між волонтерськими організаціями, задіяними в міграційному душпастирстві, і тенденція сенсифікації християнського суспільства до проблеми іммігрантів. Церква демонструє стурбованість щодо юридичного боку питання, стосовно дотримання невід'ємних конституційних прав людини, які часто проголошуються в міжнародних заявах, але, на жаль, не завжди знаходять відображення в національних законодавствах окремих країн. Зокрема, про це йдеться в документі спеціальної Папської комісії під назвою "Per una pastorale dei rifugiati" (n. 10, 1983). Також церква засуджує будь-які прояви расизму й закликає "очистити наш погляд на інших" [13].

З проведенням реформи Римської курії, згідно з апостольською конституцією "Pastor Bonus" (1988), Папська Комісія духовної опіки над мігрантами та подорожуючими (Pontificia commissione de spirituali migratorum atque itinerantium cura), створена Павлом VI, набуває більшої ролі й стає Папською Радою душпастирської опіки мігрантів і подорожуючих (Pontificio consiglio della pastorale per i migranti e gli itineranti). У конституції заявляється, що Рада повинна надавати пастирську допомогу всім, хто змушений покинути власну Батьківщину; також зобов'язується вивчати всі питання, пов'язані із цією проблемою, працювати над тим, щоб увесь християнський народ усвідомлював потреби біженців і мігрантів та ефективно проявляв солідарність щодо них [6, р.20–21]. На першій пленарній асамблеї Ради (1989) Папа Іван Павло II стверджував, що створення Ради – це визнання доцільності роботи, яку протягом дев'ятнадцяти років здійснювала її попередниця – Комісія [6, р.21].

Документ "Uomini di culture diverse: dal conflitto alla solidarietà", папстальна нота Церковної комісії "Справедливість і мир" (Commissione ecclesiale Giustizia e pace) від 25 березня 1990 р. акцентує увагу на етнічній, релігійній багатоманітності та "навчанні багатокультурності", що надалі стало лейтмотивом громадських дискусій в Італії в 90-х роках. Акцент змістився з "нового бідного" на "нового громадянина", з яким потрібно йти далі по життю [3].

З початком нового тисячоліття розпочався й новий етап у формуванні позиції Католицької церкви щодо міграцій людства. Адже тепер стало абсолютно очевидним те, що міграційні рухи – це не трагічний епізод, а невід'ємна структурна характеристика сучасного світу. За часів понтифікату Івана Павла II 3 травня 2004 р. був виданий другий за значенням документ Католицької церкви щодо проблеми міграцій, а саме – Інструкція "Erga migrantes caritas Christi" Папської Ради душпастирської опіки над мігрантами й подорожуючими. Метою документа було осучаснення норм і методів душпастирства серед мігрантів відповідно до змін, яких зазнають міграційне явище та світ у цілому на початку третього тисячоліття. Новітніми положеннями Інструкції в релігійному плані стали статті про відкритість допомоги церкви для всіх мігрантів, навіть тих, які "не є в повному єднанні" з нею, тобто сповідують іншу віру, заклик до глибокого міжрелігійного та міжкультурного діалогу. Велику увагу документ приділяє мігрантам-католикам Східних церков, їхній духовній спадщині, наголошуючи на рівнозначності обрядів [1]. Серед нововведень – посада Національного Координатора. Його функція – допомога капеланам, що опікуються іммігрантами певної мови чи національності. Він також повинен служити самим іммігрантам, бути зв'язковою ланкою між різними церковними спільнотами, тісно співпрацювати з керівниками національних та єпархіяль-

них структур душпастирства серед мігрантів, хоча координатор не може бути рівним у правах й обов'язках з єпархіальним єпископом. Також Інструкція змальовує загальну картину структурної будови міграційного душпастирства Католицької церкви та дає 22 статті-розпорядження канонічно-пасторального характеру [16]. Але основною новизною документа, на наш погляд, була констатація в пункті 9 права на нееміграцію, тобто права мати можливість реалізовувати власні права та потреби на Батьківщині. Також Інструкція аналізує ряд соціокультурних проблем, пов'язаних з міграцією, таких як міжнародний дисбаланс у розвитку, проблеми жінок і дітей, які часто стають жертвами торгівлі людьми, проблеми расизму, дискримінацій, ксенофобії тощо [16].

Наступник Івана Павла II Бенедикт XVI також звертався до проблем міграцій, зокрема в Енцикліці "Caritas in veritate" (2009). Її статті 62 і 63, констатує всю безпрецедентну масштабність та епохальність феномену, наголошують на необхідності далекоглядної політики й міжнародної співпраці у вирішенні проблем, пов'язаних з міграцією. Також Папа наголошує на тому, що, незважаючи на труднощі та драматизм явища, іммігранти роблять значний внесок у розвиток країни, яка приймає їх, і, здійснюючи грошові перекази – в економічний розвиток власних країн [10].

13 березня 2013 р. був обраний новий голова Католицької церкви – Папа Франциск, який одразу зарекомендував себе як захисник "найбільш страждущих" й отримав ім'я "Папа бідних". За рік свого понтифікату він поки що не видав офіційного папського документа щодо проблеми мігрантів. Однак, щоб засвідчити її значущість і першочерговість для Святого Престолу, свій перший візит 8 липня 2013 р. понтифік здійснив на сицилійський острів Лампедуза, який називають "останнім кордоном Італії". Цей візит мав дуже символічне значення й основною метою його була сенсibilізація громадської думки стосовно іммігрантів. Трибуна, за якою Папа здійснював богослужіння й звертався до десятитисячного натовпу іммігрантів, була зроблена з уламків човна, на яких мігранти з африканських країн відправляються в так звані "подорожі надії" і, на жаль, часто гинуть у морі. За деякими підрахунками, за останнє двадцятиріччя біля берегів Лампедузи загинуло близько 25 тис. осіб. Остання з таких трагедій сталася в жовтні 2013 р., яку понтифік на зустрічі з нагоди п'ятдесятиріччя енцикліки "Pascam in terris" прокоментував одним словом "Сором!", називаючи головною причиною світової економічної кризи й інтенсифікації міграцій, брак поваги до людини й байдужість [9, р.3]. Поступове подолання цих явищ Франциск називає засобом побудови "кращого майбутнього" у зверненні "Мігранти і біженці: в напрямку до кращого світу", яке виголосив з нагоди Міжнародного Дня мігранта й біженця 19 січня 2014 р. [8, р.20].

Отже, підсумовуючи огляд, зазначимо, що протягом майже цілого століття відбувалися радикальні зміни у світі міграцій і, відповідно, змінювалася позиція Католицької церкви щодо цього явища, а саме – від настороженого, підозрілого ставлення як до суто негативного явища, до позитивної оцінки культурних та духовних можливостей, які несуть із собою міграційні рухи, не ігноруючи, звичайно, драматичних моральних, соціальних, економічних потрясінь, до яких вони призводять. Відбулася еволюція концепції самого мігранта й прийняття того, що мігрант виконує особливу функцію в церкві, а саме – змушує священнослужителя виконувати нову роль – не лише проповідника та соціального асистента, а й, за визначенням Джанні Манцоне, – будівничого нової локальної церкви, що бачить в іноземцях Христа, який стукає в наші двері [13]. Поступово керівництво Католицької церкви усвідомило необхідність не обмежуватися лише спонтанними заходами, а й організувати постійне душпастирство, спеціальну теологічну, культурну, мовну підготовку священнослужителів. Відбувається поступовий перехід від конкуренції між церквами до діалогу. Спостерігається тенденція розширення мережі волонтерських структур, зайнятих у душпастирстві серед мігрантів.

Сьогодні тема феномену людських міграцій є надзвичайно актуальною, про що свідчить велика кількість досліджень у різних галузях науки, в економіці, соціології,

історії тощо. І той факт, що Католицька церква вивчає його вже понад сто років, говорить про її далекоглядність. Адже, як показала історія, нині це явище не минуло не те що жодної парафії, а практично жодної родини в Європі, про що ми можемо говорити зі стовідсотковою впевненістю принаймні на прикладі Італії. Як зазначає Д.Г.Тасселло в передмові до збірника церковних документів, присвячених цій темі, в історії Католицької церкви міграційне душпастирство все ще залишається розділом, який значною мірою маловивчений, тому важко відслідкувати реакцію локальних церков на заклики Святого Престолу й на його пасторальні інновації [3]. Однак необхідно зазначити, що шлях єднання й солідарності в пасторальній сфері все частіше присутній у документах єпископських конференцій, окремих єпископів, церковних структур тощо.

1. Бойко Ю. Трудова міграція і становлення спільнот Української Греко-Католицької Церкви в країнах Європи [Електронний ресурс] / Ю. Бойко. – Режим доступу : URL: <http://ua.convdocs.org/docs/index-62591.html?page=20>.
2. Chiesa e mobilità umana. Il magistero della Chiesa sulla multiculturalità. Documenti scelti a cura P. Aroldi, P. Branca, C. Santerini e M. Santerini. Quaderno. – Milano. – 2001. – № 8. – P. 205–214.
3. Enchiridion della Chiesa per le Migrazioni. Documenti magisterali ed ecumenici sulla pastopale della mobilita umana (1887–2000) a cura di Giovanni Grazioano Tassello. – Bologna : EDB, 2001. – 1856 p.
4. I documenti del Cincilio Vaticano II. Costituzioni. Decreti. Dichiarazioni. – Torino : Tdizione Paoline, 1992. – 807 p.
5. Di Liegro L. Il pianetta immigrazione: dal conflitto alla solidarietà / Di Liegro L., Pittau F. – Roma : Edizione Dheoniane, 1990. – 502 p.
6. Migrazioni e diritto ecclesiale. La pastorale della mobilita umana nel nuovo Codice del diritto canonico. Quaderni Universitari. – Padova : Edizioni Messagero, 1992. – 204 p.
7. Fumagalli A. Leggere la Bibbia nel contesto migratorio // Studi Emigrazione. – 2010. – № 178. – P. 291–316.
8. La chiesa a servizio dei migranti // A Sua imagine. – 2014. – № 54. – P. 18–21.
9. L'accusa di Papa Francesco "Una sola parola: vergogna" // La Repubblica. – 2013. – 4 ottobre. – P. 3.
10. Benedetto XVI. Caritas in veritate [Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso : URL: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate_it.html.
11. De Paolis V. La Chiesa e le migrazioni nei secoli XIX e XX [Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso : URL: <http://dSPACE.unav.es/dSPACE/bitstream/10171/6803/1/85-0.Paolis.pdf>.
12. Giovanni Paolo II. Sollicitudo rei socialis [Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso : URL: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis_it.html.
13. Manzone G. Le migrazioni umane nella dottrina sociale della chiesa [Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso : URL: <http://www.giannimanzone.it/Articoli/Le%20migrazioni%20umane%20nella%20Dottrina%20sociale%20della%20Chiesa.html>.
14. Paganini A. La Dottrina sociale della Chiesa [Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso : URL: <http://www.istitutocalvino.gov.it/cms/wp-content/uploads/2013/05/dsc.pdf>.
15. Paolo VI. Pastoralis migratorum cura [Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso : URL: http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19690815_pastoralis-migratorum-cura_it.html.
16. Pontificio Consiglio della pastorale per i migranti e gli itineranti. Erga migrantes caritas Christi [Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso : URL: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_20040514_erga-migrantes-caritas-christi_it.html.
17. Sanfilippo M. Breve storia dell cattolicesimo degli emigranti [Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso : URL: [http://www.treccani.it/enciclopedia/breve-storia-del-cattolicesimo-degli-emigranti_\(Cristiani_d'Italia\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/breve-storia-del-cattolicesimo-degli-emigranti_(Cristiani_d'Italia)/).

Статья рассматривает наиболее важные социальные документы Католической церкви, затрагивающие темы миграций, начиная из Священного Писания и заканчивая документами Папского Совета пастырской опеки над мигрантами и путешественниками. Анализирует, как в упомянутых документах трактовалось понятие миграций и как в них отражено формирование позиции Святого Престола к этой проблеме.

Ключевые слова: Католическая церковь, миграции, социальные документы.

This article studies the most important social documents of the Catholic Church concerning the theme of migration, starting from the Scripture and concluding with documents of the Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People. Analyzes, mentioned documents interpreting the concept of migration and examining how the position of the Holy See was formed.

Key words: Catholic Church, migration, social documents.